

נשים קטנות | Little Women

חגית שחל | Hagit Shahal

אוצר: ניר הרמט | Curator: Nir Harmat

חתוכות- על עבודותיה של חגית שחל / ד"ר קציעה עלון

אישה טובלה באמבט קצף. מתי לאחרונה ראיתם גבר ערום משתכשך באמבט קצף? נשים רבות על הזכות לא לשבת בפינת השולחן, שמא לא יתחתנו 7 שנים. מתי לאחרונה ראיתם גברים רבים על "זכות נחשקת" זו? אישה מתכוננת בהתרגשות לבואו של טכנאי, מתלבטת בבחירת בגדים. מתי לאחרונה ראיתם גבר מתכונן בהתרגשות לבואה של אשת מקצוע, לא יודע מה ללבוש לכבודה? מתי נראתה אשת מקצוע בפרסומת? נשים מדברות על מטבח חדש בטון מטופש והעוויות ילדותיות. מתי ראיתם גברים ההופכים את עצמם למפגרים? הפרסומות של פרפקט ליין, גולדסטאר ("תגיד תודה שאתה גבר"), טורנדו, ג'רוסלם פוסט לייט (והדומות להן) פולשות אל חלל הסלון האינטימי שלנו יום יום שעה שעה. לא עוד, אומרת חגית שחל, המבקשת לקרוע באלימות את מסך הצבעים הבהקים ומצג השווא של הפרסומת, ולהציג בפנינו סדרה של חיתוכי לינוליאום בשחור לבן, מנוקים ומנוגבים מן "הסקסיות הזוהרת" של הפרסומת.

מהי הסחורה האמיתית אותה מבקש הפרסום למכור? מהו מוצר הצריכה למעשה? לימוד אנגלית, מזגנים, בירה, מטבחים, מתגלים כמסווה דק למוצר הצריכה האמיתי: שימור הסדר החברתי הקיים, הפטריארכאלי, המשחזר ללא הרף את מיצובן הנחות של הנשים ומעמידן כמושא צפייה תמידי. ספרו המפורסם של ג'ון ברגר "דרכי ראייה"¹ (1972) קבע כי "גברים פועלים, נשים נצפות"². מבטו של הגבר, הרגיל בראיית האחר, בצפייה ופיקוח עליו, אינו מבטה של האישה. "אישה צריכה להשגיח על עצמה בלא הפסק. היא מלווה כמעט בלא הפוגה בדימוי שלה עצמה"³ כתב ברגר.

דומה כי הסצנה הזעירה בה מנסה הדוגמנית רותם סלע "להיראות טוב" בפני טכנאי מזגנים (!) מביאה לשיא גרוטסקי את דבריו של ברגר. יצירתה של שחל לוכדת בבהירות את לוז הסיטואציה. פניה של סלע עוותה- הפה השחור נוזל, העין נשפכת, המבט נורא. סלע נראית כאישה שהוכתה. בכדי לרסק לחלוטין את הדימוי הפוטוגני המופרך מטעימה שחל את אצבעותיה השמנמנות של סלע ביצירה, ניגוד מוחלט לאצבעות הדקות, המטופחות, העשויות מניקור צבועות לק ומעוטרות בטבעות, רפרטואר שנחשב הכרחי בחברה המעמידה נשים באורח קבע כמושא לעינוג העין. חיתוכי הלינוליאום המרובים ביצירה מעמידים את הבגדים כ"בגדי אסירים" מפוספסים, המהדהדים את סורגי הכלא.

¹ ג'ון ברגר, דרכי ראייה (Ways of Seeing) מוזה, גיליון מספר 5, עמודים 40-48, תרגום: דפנה לוי.

² שם, שם.

³ שם, שם.

האסטרטגיה של "כיעור מכון" משמשת את שחל גם בעבודתה בעקבות הפרסומת ללימוד אנגלית. את פני הנערה ה"כל אמריקנית" היפה הופכת שחל לפריים המדמה תמונה מקומיקס, ומן השימוש שלו באמנות – מאנדי וורהול דרך רוי ליכטנשטיין. שחל מטעינה את התמונה השחוקה באימה ופחד, והסצנה כולה חפה מכל מתיקות סכרינית, זו המצויה במנות גדושות בסרט הפרסומת. אמנית נוספת עימה מנהלת שחל דיאלוג מובהק היא סינדי שרמן. ביצירותיה המפורסמות כמו גוזרת שרמן סצנה מתוך "סרט", מציגה בפנינו בדחיסה נרטיבית מקטע שממנו משתקפים העבר והעתיד של הדמות. בעוד שרמן מביימת את הסצנות, שאינו לקוחות כלל מסרט אלא מבקשות לחקותו, שחל מבצעת פעולה זו ממש, בהתחקות אחר המיקרו סצנות הרודפות אחת אחר השנייה במהירות רבה בהקרנה הטלוויזיונית המהפנטת. שחל מניחה תחת העדשה האמנותית קומפוזיציה המבליעה התרחשות קודמת. מהו הסרט ממנו לקוחות התמונות? סרט חיינו, הסרט האמיתי של חיינו.

הסיפור שאנו, נשים וגברים, בוחרים לספר לעצמנו יום יום הוא כי אנו חיים בחברה פמיניסטית, וכי מושגי השיוויון וכבוד האדם הם נר לרגלינו. קל לנו להתעלם מן המטענים הפטריארכאליים הרבים המאפיינים את ישראל, הסוגדת לגבריות במופעיה השונים, הצבאיים במיוחד. נשים כמוצר צריכה, כחפץ, כמושא לעשייה לא מכבדת, "מוזרקים" אלינו בכל שעה משעות היום-שבה ומזכירה לנו שחל.

בחירתה של שחל במדיום של חיתוכי לינוליאום ליצירותיה מטעימה את הסיסמה שטבע חוקר התקשורת מרשל מקלוהן: "המדיום הוא המסר". הנשים החתוכות בעבודותיה של חגית שחל מהדהדות את חיתוכן האלים של הנשים בחברה, יום יום, שעה שעה. שחל מפעילה אלימות סימבולית כנגד האלימות המשתוללת-ראו את מספרן של הנשים הנרצחות בישראל בימים אלו. האלימות, הקריעה הברוטלית של המסווה, חושפת את אחורי הקלעים המכוערים של הציפוי הזהר.

הבחירה במדיום של חיתוך הלינוליאום מקבלת שכבת משמעות נוספת כאשר מספרת שחל על החתכים והדימומים שנגרמים לה עקב הבחירה במדיום אמנותי מאתגר זה. דומה כי "חיתוך הידיים" הוא מטאפורה רב שכבתית, הופך את עצם יצירת האמנות לסוג של פרפורמנס. השחתה של הגוף הנשי היא מודוס פעולה מחאתי ידוע של אמניות מיצג, מיוקו אונו עד מרינה אברמוביץ. כך גם ידוע הקשר בין נשים החיות במרחב הפטריארכאלי לדיכאון, מזויזם, ורצון לכיעור עצמי. ההתבוננות בפרקטיקות של הכאבה עצמית מובנות על רקע המציאות החברתית סוציולוגית: "אני עושה זאת לעצמי לפני שתעשו לי" או- כשיקוף אכזרי, מבעית, של מה שעושים לי, מתוך רצון להציב "מראה מושלמת" שלא ניתן עוד להכחישה.

אמנית הגוף הרדיקלית קתי אקר טוענת כי עבודות אמנות שכרוכה בהן הפעלת אלימות על הגוף הן "גיאוגרפיה של אין שפה". יצירותיה של שחל נטולות מילים, אולם המילים מבעבעות מהן. החתכים הם "הפצעים במציאות החברתית-הפוליטית של חיינו הגדושה באלימות, עוולות וכאב. מעשי אמנות גוף רדיקלית מחקים ומהדהדים את המציאות הזו. בכך הם מזמנים את ציבור הצופים בהם להיות עדים בעלי אחריות"⁴. שחל מזמינה אף אותנו להיות עדות בעלות אחריות. האמנות הפמיניסטית הלוחמנית משנות ה-70 ואילך קשרה בין אופן ייצוג של נשים למיעוט האמניות הקאנוניות וזעקה בפוסטרים של ה"גורילה גילס": "האם נשים חייבות להיות ערומות בכדי להיכנס למוזיאון המטרופולין? - פחות מחמישה

⁴ חנה פרוינד שרתוק, אמנות על הסכין: על המעמד האונטולוגי והמוסרי של אמנות גוף רדיקלי, בתוך: **כאב בשר ודם**, עורכות: שירה סתיו ואורית מיטל, 2013, אוניברסיטת באר שבע. עמוד 168

אחוזים מן האמנים באגף האמנות המודרנית הן נשים, אולם שמונים וחמישה אחוזים מציורי הערום הן של נשים⁵.

האם נשים חייבות להיות יפות/ חשופות/ מטופשות/ מושא מיני/ בכדי להיכנס לשטף הוויזואלי שאנו מוקפים בו?

בניגוד למגמה רווחת בשדה האמנות בשנים האחרונות, של פלישת שדות העיצוב והדקורציה למחוזות האמנות- מהפיכתם של מעצבים ל"אמני גלריה" מכובדים ועד להפיכת ירידי אמנות לירידי עיצוב למעשה, נותרת האמנות הפמיניסטית המחויבת כמגדלור של התנגדות לסדר החברתי הקיים. שחל מצטרפת למסורת מכובדת זו, ודומה כי בתערוכה זו חל זיקוק וחידוד של שלל תערוכותיה עד היום.

⁵ קבוצת הגורילה גירלס נוסדה ב- 1985. הן זכו למחווה מרגשת בבינאלה בוונציה בשנת 2005, במסגרת תערוכת הארסנלה, שנאצרה על ידי האוצרת רוזה מרטינז.